

Aplikacja INDXR jako narzędzie udostępniania treści Metryki Koronnej – przykład księgi MK 126 z czasów Stefana Batorego¹

(https://atlasfontium.pl/?page_id=5115)

Patrycja Szwedo-Kiełczewska

<https://orcid.org/0000-0003-0705-0011>

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN

Zarys treści: Artykuł omawia nowe możliwości udostępniania zawartości ksiąg Metryki Koronnej przy wykorzystaniu aplikacji INDXR. Narzędzie to zostało z powodzeniem implementowane w projektach wykorzystujących różnego typu źródła o charakterze masowym. Pozwala ono w prosty sposób połączyć formę opisową i charakterystykę treści źródła z jego skanami. Odpowiada potrzebom i wymaganiom związanym z udostępnianiem zawartości Metryki Koronnej, którą przybliżały dotąd serie *Matricularum Regni Poloniae Summaria* czy *Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa*. Tekst zawiera pewne propozycje dotyczące struktury informacji źródłowych, bazujące na doświadczeniach związanych z wykorzystaniem aplikacji INDXR w opracowaniu księgi MK 126 z czasów panowania Stefana Batorego.

Słowa kluczowe: cyfrowe edycje źródeł, Metryka Koronna, Stefan Batory, Archiwum Główne Akt Dawnych

Księgi wpisów Metryki Koronnej, zachowane od 1447 r., są jednym z najważniejszych źródeł do badania dziejów Polski przedrozbiorowej. Stanowią podstawę kwerendy historyków specjalizujących się w wielu różnych dziedzinach nad

Abstract: The article discusses the new possibilities of making the contents of books of the Crown Metrica available using the INDXR application. This tool has been successfully implemented in projects using various types of mass sources. It makes it possible to easily combine the descriptive form and characteristics of the source content with its scans. It meets the needs and requirements related to making the contents of the Crown Metrica available, which has so far been presented in the series of *Matricularum Regni Poloniae Summaria* or *Sumariusz Metryki Koronnej. A New Series*. The text offers some suggestions concerning the structure of source information, based on the experience of using the INDXR application in the preparation of book MK 126 from the reign of King Stephen Báthory.

Keywords: digital source edition, Crown Metrica of Poland, Stephen Báthory, Central Archives of Historical Records in Warsaw

przeszłością. Z uwagi na to od dawna postępują prace zmierzające ku przybliżeniu ich zawartości, łącznie z publikacją skanów w postaci elektronicznej². Cyfrowe metody publikacji źródeł historycznych, wykorzystujące coraz bardziej rozwinięte możliwości technologiczne (m.in. metody kodowania tekstu według standardu TEI³)

¹ Badania przedstawione w publikacji zostały przeprowadzone w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki nr 2016/21/P/H/S3/04034. Projekt finansowany ze środków przeznaczonych na program finansowania badań naukowych i innowacji UE „Horyzont 2020” na podstawie umowy nr 665778 o dofinansowanie działań „Marie Skłodowska-Curie”.

² <http://pther.eu/MK/index.html> (dostęp: 16 listopada 2020).

³ Zob. S. Hockey, *Electronic Texts in the Humanities*, Oxford 2000; J. Cummings, *Text Encoding Initiative and the Study of Literature*, w: *A Comparison to Digital Literary Studies*, red. R. Siemens, S. Schreibman, Oxford 2007, s. 451–476; L. Burnard, *The Evolution of the Text Encoding Initiative. From Research Project to Research Infrastructure*, „Journal of The Text Encoding Initiative”, 5, 2013, s. 1–15. Wśród polskich projektów: A. Skolimowska,

stanowią obecnie ukonstytuowaną, prężnie rozwijającą się dziedzinę⁴. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie możliwości wykorzystania aplikacji INDXR w pracach nad udostępnianiem zawartości Metryki Koronnej. Pomysł powstał w trakcie kwerendy źródłowej związanej z realizacją projektu pt. „Annual Fairs in Greater Poland from the Late Middle Ages to the Deluge (1385–1655)”, podczas której zawartość ksiąg wpisów od XV do drugiej połowy XVII w. została przeanalizowana pod kątem znajdujących się w nich dokumentów dotyczących funkcjonowania jarmarków na terenie Wielkopolski⁵. Niniejsza publikacja składa się z tekstu i aplikacji internetowej zawierającej tabelę arkusza kalkulacyjnego, mapę GIS oraz skany źródła⁶. Pierwsza tabela zawiera rejestry dokumentów wraz z krótką charakterystyką formy wpisów,

druga pełni funkcję indeksów: geograficznego i osobowego. Ponadto jako formę indeksu geograficznego należy również uznać pochodzące ze źródła punkty zaznaczone na mapie w aplikacji Web-GIS.

Aplikacja INDXR stanowi narzędzie umożliwiające oznaczanie i opisywanie odpowiednich fragmentów obrazu pochodzącego z uprzednio umieszczonych w niej skanów rękopisów. Jej założenia i podstawy technologiczne zostały szczegółowo opisane w kilku osobnych pracach⁷. Po raz pierwszy została wykorzystana przy publikacji najstarszej zachowanej księgi sądu grodzkiego we Wschowie z lat 1495–1526⁸. Był to projekt pilotażowy, możliwości i potencjał stworzonych wówczas narzędzi, zgodnie z wymaganiami, jakie stawiają obecnie cyfrowe edycje, zostały rozwinięte i implementowane w kolejnych projektach koncentrujących się wokół źródeł o charakterze masowym, pochodzących od różnych wytwórców (instytucji). Pod kierownictwem Tomasza Związka opracowane zostały księgi sądów szlacheckich powiatu kaliskiego (ok. 1470–1519)⁹; projekt kierowany przez Arkadiusza Borka zajmował się księgami konsystorza kaliskiego z lat 1504–1540¹⁰; dzięki pracy zespołu Michała Gochny udostępnione

M. Turska, *XML Scriptorium. The XML editor as a tool for publishers of modern sources, on the example of the „Corpus of Ioannes Dantiscus” Texts and Correspondence* (<http://fontes.ibi.uw.edu.pl/html/XMLScriptorium.pdf>, dostęp: 16 listopada 2020); M.B. Majewska, *Prezentacja prototypowej internetowej edycji „Słownika wileńskiego”*, w: *Nowe perspektywy w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, red. K. Birecka, K. Tacyńska, Toruń 2010, s. 117–126.

⁴ M.in: P. Sahlé, *Digitale Editionsformen. Zum Umgang mit der Überlieferung unter den Bedingungen des Medienwandels*, Norderstedt 2013 (Schriften des Instituts für Dokumentologie und Editorik, 7–9); tenże, *A Catalog of Digital Scholarly Editions* (<http://www.digitale-edition.de/index.html>, dostęp: 16 listopada 2020); M.J. Driscoll, E. Pierazzo, *Digital Scholarly Editing. Theories and Practices*, Cambridge 2016; G. Vogeler, *The „assertive edition”. On the consequences of digital methods in scholarly editing for historians*, „International Journal of Digital Humanities”, 1, 2019, s. 309–322; *Digitizing Medieval Sources – L’édition en ligne de documents d’archives médiévaux. Challenges and Methodologies – Enjeux, méthodologie et défis*, ed. C. Balouzat-Loubet, Turnhout 2020 (Atelier De Recherches Sur Les Textes Médiévaux [Artem 27]), s. 37–56. Por. K. Kopiński, „Księgi pruskie w Internecie” – projekt finansowany przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej, „Studia Źródłoznawcze”, 41, 2003, s. 143–153; J. Matuszewski, *Archiwum pod biurkiem każdego historyka*, w: *Z dziejów kultury prawnej. Studia ofiarowane Profesorowi Juliuszowi Bardachowi w dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin*, red. M. Wąsowicz, Warszawa 2004, s. 301–320; R.T. Prinke, *Elektroniczna edycja źródeł do dziejów Polski*, „Roczniki Historyczne”, 71, 2005, s. 235–238; J. Tandecki, K. Kopiński, *Edytorstwo źródeł historycznych*, Warszawa 2014, s. 248–266; K. Naroczyk, *W kierunku historii cyfrowej. Nowe możliwości – Nowe wyzwania*, „Res Historica”, 42, 2016, s. 329–350; J. Halaćkiewicz, *Elektroniczne wydawanie zbiorów korespondencji – dokonania i perspektywy*, „Napis”, 23, 2017, s. 302–313.

⁵ Projekt pt. „Annual fairs in Greater Poland from the late Middle Ages to the Deluge” zrealizowany w latach 2017–2019 po kierownictwem dr Anny Pauliny Orłowskiej (<https://sites.google.com/view/annualfairs>, dostęp: 20 grudnia 2020).

⁶ https://atlas.iipan.edu.pl/indx/app/mk_126/index.php (dostęp: 8 stycznia 2021).

⁷ M. Stoń, *Pryncypia edytorstwa źródeł historycznych w dobie rewolucji cyfrowej*, „Studia Źródłoznawcze”, 53, 2015, s. 155–161; tenże, *Sine initio et sine fine. Edycja źródła jako proces zawsze otwarty*, w: *Editiones sine fine*, t. 1, red. K. Kopiński, W. Mrozowicz, J. Tandecki, Toruń 2017, s. 131–142; tenże, M. Słomski, *Cyfrowe możliwości publikowania źródeł historycznych*, w: *Jak wydawać teksty dawne*, red. K. Borowiec, D. Maslej, T. Mika, D. Rojszczak-Robińska, Poznań 2017 (Staropolskie Spotkania Językoznawcze, 2), s. 65–84; A. Borek, T. Związek, M. Słomski, M. Gochna, G. Myrda, M. Stoń, *Technical and methodological foundations of digital indexing of medieval and early modern court books*, „Digital Scholarship in the Humanities”, 35 (2), 2020, s. 233–253.

⁸ M. Stoń, U. Zachara-Związek, *The Court Records of Wschowa (1495–1526). Digital Edition*, „Studia Geohistorica”, 6, 2018, s. 204–222.

⁹ *Elektroniczne indeksy do ksiąg sądów szlacheckich powiatu kaliskiego (ok. 1470–1519) [wersja robocza]*, red. T. Związek, oprac. W. Brzeziński, J. Karczewska, W. Lis, M. Słomski, U. Zachara-Związek, T. Związek, Warszawa 2018 (http://atlasfontium.pl/index.php?article=gr_zm_kalisz_c1500, dostęp: 16 listopada 2020); T. Związek, *Wydawać, ale jak? Propozycja cyfrowej edycji staropolskich ksiąg sądowych XV–XVIII wieku*, w: *Editiones sine fine*, t. 1, s. 203–226.

¹⁰ *Księgi konsystorza kaliskiego 1504–1540 [wersja robocza]*, red. A. Borek, oprac. A. Borek, I. Krawczyk, W. Lis, K. Szuba, Warszawa 2018 (http://atlasfontium.pl/index.php?article=kkk_09_13, dostęp: 16 listopada 2020).

zostały natomiast księgi sądowe powiatu kaliskiego z lat 1587–1594¹¹. Głównym założeniem wszystkich projektów było udostępnienie źródła w wolnym dostępie, a także jego reprezentacja przy pomocy trzech wzajemnie połączonych komponentów: wysokiej jakości skanu, danych źródłowych udostępnionych w formie tabeli oraz mapy opracowanej z wykorzystaniem oprogramowania GIS.

Aplikacja INDXR, zgodnie z zamierzeniem, może pełnić wiele funkcji. Poprzez udostępnienie skanu rękopisu umożliwia użytkownikowi indywidualną pracę z tekstem transmitowanym w formie najbardziej zbliżonej do oryginału źródłowego. Po drugie, dzięki możliwości oznaczania odpowiednich fragmentów skanu daje sposobność swobodnego przeszukiwania i pozyskiwania potrzebnych informacji, bez konieczności wertowania kolejnych stronich obszernych ksiąg. Możliwości, które oferują prezentowane narzędzia, wydają się odpowiadać również potrzebom i wymaganiom związanym z udostępnianiem zawartości Metryki Koronnej¹². Wielość

i różnorodność typów informacji zawartych m.in. w księgach wpisów powoduje bowiem, że bez odpowiednich pomocy naukowych trudno historykom dotrzeć do spraw z ich punktu widzenia interesujących i odpowiadających konkretnym zapotrzebowaniom badawczym.

Już na początku XX w. naprzeciw tego rodzaju potrzebom wyszedł Teodor Wierzbowski, publikując pięć tomów z serii *Matricularum Regni Poloniae summaria*, obejmujących odpowiednio panowania: Kazimierza Jagiellończyka¹³, Jana Olbrachta¹⁴, Aleksandra Jagiellończyka¹⁵, Zygmunta Starego¹⁶ i Zygmunta Augusta¹⁷. W przypadku ostatniego monarchy

5 (1), 2012, s. 121–132; też, *Custom and Statute. A Brief History of Their Coexistence in Poland*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, 7 (1), 2014, s. 111–131; też, *Beetwen [sic] the Jagiellons and the Vasas. Research into Late 16th-Century Polish Parliamentarism*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, 10 (4), 2017, s. 579–597.

¹³ *Casimiri IV regis tempora complectens (1447–1492)*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1905 (*Matricularum Regni Poloniae summaria*, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 1). Por. *Knigi pol'skoj koronnoj metriki XV stolëtija*, t. 1: *Kniga no 10, 1447–1454 gg, Ūridičeskie Pamätniki = Monumenta Ivris* / izdavaemye Varšavskim Glavnym Arhivoh drevnih aktov, Varšava 1914; *Księga Metryki Koronnej podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego z lat 1479–1483. Ze spuścizny Antoniego Prochaski*, wyd. G. Rutkowska, Warszawa 2005.

¹⁴ *Johannis Alberti tempora complectens (1492–1501)*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1907 (*Matricularum Regni Poloniae summaria*, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 2).

¹⁵ *Alexandri regis tempora complectens (1501–1506)*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1908 (*Matricularum Regni Poloniae summaria*, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 3).

¹⁶ *Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548)*, vol. 1: *Acta cancellarium 1507–1548*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1910 (*Matricularum Regni Poloniae summaria*, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 4); *Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548)*, vol. 2: *Acta vicecancellarium 1507–1535*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1912 (*Matricularum Regni Poloniae summaria*, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 4); *Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548)*, vol. 3: *Acta vicecancellarium 1533–1548*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1915 (*Matricularum Regni Poloniae summaria*, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 4); *Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548)*, vol. 4: *Indices rerum, personarum et locorum 1507–1548*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1917 (*Matricularum Regni Poloniae summaria*, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 4).

¹⁷ *Sigismundi Augusti regis tempora complectens (1548–1572)*, vol. 1: *Acta cancellarium 1548–1572*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1919 (*Matricularum Regni Poloniae summaria*, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 5).

¹¹ *Księgi powiatu kaliskiego 1587–1594 [wersja robocza]*, red. M. Gochna, oprac. M. Gochna, E. Kalinowski, P. Klint, Warszawa 2019 (<http://atlasfontium.pl/index.php?article=kspk&fbclid>, dostęp: 16 listopada 2020).

¹² Na temat zawartości Metryki Koronnej, stanu badań oraz problemów i ograniczeń związanych z udostępnianiem tego źródła, m.in. H. Palkij, *Kancelaria królewska w systemie politycznym Rzeczypospolitej. Problem analizy źródeł masowych*, w: *Polska kancelaria królewska czasów nowożytnych. Między władzą a społeczeństwem. Materiały konferencji naukowej, Toruń 18 kwietnia 2002 roku*, red. W. Chorążyczewski, W. Krawczuk, Toruń 2003, s. 71–89; W. Krawczuk, *Metryka Koronna i Metryka Litewska*, w: *Dyplomatyka staropolska*, red. T. Jurek, Warszawa 2015, s. 189–206; W. Chorążyczewski, W. Krawczuk, J. Grabowski, A. Hrusa, S. Górzyski, *Metryka Koronna – pamięć państwa. The Polish and Lithuanian Metrica – Memory of the State*, revised by S. Górzyski, Warszawa 2017. Dla okresu dotyczącego panowania Stefana Batorego problem ten omówił pokrótce Hubert Wajs, przedstawiając propozycję stworzenia odpowiedniej bazy danych, zob. H. Wajs, *Propozycja bazy danych do opracowywania ksiąg Metryki Koronnej z czasów Stefana Batorego*, w: *Polska kancelaria królewska czasów nowożytnych. Między władzą a społeczeństwem. Materiały konferencji naukowej, Toruń 18 kwietnia 2002 roku*, red. W. Chorążyczewski, W. Krawczuk, Toruń 2003, s. 22. Przy okazji studiów nad prawodawstwem sejmowym i królewskim w dobie panowania Stefana Batorego na kwestię tę zwracała uwagę także Anna Karabowicz, por. A. Karabowicz, *Sprawy sejmowe i dorobek prawodawczy „tempore Conventi Generalia Torunensis A.D. 1576” w świetle Metryki Koronnej*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, 2, 2008, s. 73–90; też, *Prawodawstwo sejmowe i królewskie za panowania Stefana Batorego (1576–1586). Autoreferat z obrony pracy doktorskiej, Kraków, 28 lutego 2011 r.*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”,

praca Wierzbowskiego składała się z jednej części, tj. wpisów do ksiąg kanclerskich. Część druga powstała w 1961 r. dzięki wysiłkowi Józefa Płochy, Antoniego Rybarskiego i Ireny Sułkowskiej-Kurasiewej (wówczas Sułkowskiej)¹⁸. Seria zawiera regesty dokumentów wystawionych przez poszczególnych władców, wpisanych do ksiąg kancelaryjnych (sporządzone w języku łacińskim). Poszczególne tomy obejmują okres panowania jednego władcy, nadano im układ chronologiczny, a więc nieodpowiadający kolejności dokonania wpisów w Metryce. Niezwykle cenną pomoc stanowią również indeksy: geograficzny, osobowy i rzeczowy, pozwalające sprawnie dotrzeć do odpowiednich partii tekstu. Należy jednak wspomnieć, iż nie został nimi opatrzony ostatni z wymienionych tomów. W 1999 r. działania na tym polu kontynuowała Maria Woźniakowa, publikując wykaz wpisów wprowadzonych do Metryki Koronnej za panowania Henryka Walezego¹⁹.

Od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, w ramach serii *Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa*, przybliży się z kolei zawartość Metryki Koronnej za panowania dwóch pierwszych Wazów. Tom pierwszy wydany przez Wojciecha Krawczuka dotyczył treści wpisów w Metryce w czasie sprawowania godności podkanclerzego przez Tomasza Zamoyskiego w latach 1628–1635²⁰. Oryginał znajduje się w zasobie sztokholmskiego Riksarkivet (sygn.

Skokloster Enskilda 8636). Z inicjatywy i pod kierownictwem tego badacza opracowano również kolejne tomy sumariusza obejmujące lata panowania Zygmunta III Wazy (t. 2–4)²¹. Od dawna udostępnianiem zawartości Metryki w ramach serii zajmuje się także Krzysztof Chłapowski (t. 5–9)²². Wydany w 2018 r. tom 10 dotyczy okresu sprawowania godności kanclerza przez Jakuba Zadzikę, tj. lat 1633–1635²³. W latach 2014–2018 zespół badaczy w składzie: Janusz S. Dąbrowski, Adam Korczyński, Wojciech Krawczuk, Anna Wajs, zrealizował projekt mający na celu sumaryzację dokumentów Metryki Koronnej doby panowania Władysława IV Wazy (1633–1648). Jego efektem było przygotowanie w języku polskim streszczeń dokumentów z ksiąg MK 181–190 i udostępnienie wyników tych prac online²⁴. Warto również zwrócić uwagę, że pod koniec 2019 r. staraniem Michała Kuleckiego i Małgorzaty Badowskiej ukazał

¹⁸ *Sigismundi Augusti regis tempora complectens (1548–1572)*, vol. 2: *Acta vicecancellariorum 1548–1572*, contexterunt J. Płocha, A. Rybarski, I. Sułkowska, moderate J. Sawicki, Warszawa 1961 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 5).

¹⁹ *Henrici Valesii regis tempora complectens 1573–1574*, contextuit M. Woźniakowa, Warszawa 1999 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 6). Publikacja dostępna w formie dokumentu elektronicznego: *Metryka koronna z czasów panowania Henryka Walezego 1573–1574 [dokument elektroniczny]: księgi 111, 112, 113*, regesty i indeks rzeczowy M. Woźniakowa, integracja danych i oprogramowania D. Glinka, K. Narojczyk, Warszawa 2001.

²⁰ *Księga wpisów podkanclerzego Tomasza Zamoyskiego 1628–1635 ze zbiorów sztokholmskiego Riksarkivet sygnatura Skokloster E[nskilda] 8636*, oprac. W. Krawczuk, Kraków 1999 (Sumariusz Metryki Koronnej, Seria nowa, 1).

²¹ *Księga wpisów kanclerza Jana Zamoyskiego MK 133 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie*, oprac. A. Kot, W. Krawczuk, M. Kulecki, A. Sokół, G. Spyryka, red. W. Krawczuk, Kraków 2001 (Sumariusz Metryki Koronnej, Seria nowa, 2); *Księga wpisów podkanclerzego Wojciecha Baranowskiego MK 134 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie lata w Warszawie 1587 – V 1588*, oprac. W. Krawczuk i in., red. W. Krawczuk, Kraków 2004 (Sumariusz Metryki Koronnej, Seria nowa, 3); *Księga wpisów MK 135 podkanclerzego Wojciecha Baranowskiego z okresu marzec 1588 – grudzień 1590 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie*, oprac. W. Krawczuk, M. Kulecki, red. W. Krawczuk, Warszawa 2010 (Sumariusz Metryki Koronnej, Seria nowa, 4).

²² *Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 136 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1591*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2009 (Sumariusz Metryki Koronnej, Seria nowa, 5); *Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 137 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1592*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2012 (Sumariusz Metryki Koronnej, Seria nowa, 6); *Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 138 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1593–1594*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2014 (Sumariusz Metryki Koronnej, Seria nowa, 7); *Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 139 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1595*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2016 (Sumariusz Metryki Koronnej, Seria nowa, 8); *Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 140 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1596*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2019 (Sumariusz Metryki Koronnej, Seria nowa, 9).

²³ *Sumariusz księgi MK 180 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie w Warszawie z lat 1633–1635, kanclerstwa Jakuba Zadzikę*, oprac. W. Krawczuk, Kraków 2018 (Sumariusz Metryki Koronnej, Seria nowa, 10).

²⁴ <https://historia.uj.edu.pl/nauka-i-wspolpraca/materialy-dla-historykow/metryka-koronna-wladyslawa-iv-wazy> (dostęp: 16 listopada 2020); W. Krawczuk, *Metryka Koronna Władysława IV Wazy – Nowy rozdział sumaryzacji*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, 14, 2002, s. 35–38.

się sumariusz ksiąg poselstw (kolejnej serii Metryki Koronnej) okresu jagiellońskiego, opracowany przez Irenę Sułkowską-Kurasiołą i Janinę Wejchertową²⁵.

Założenia wspomnianych publikacji odbiegały od praktyki wypracowanej przez Teodora Wierzbowskiego i jego kontynuatorów²⁶. Poszczególne tomy sumariusza dotyczą bowiem pojedynczych ksiąg, nie zaś całego okresu panowania władców. Zastosowano również kancelaryjną kolejność dokonywania wpisów, rejestry dokumentów wpisanych do ksiąg przygotowywane są w języku polskim. Poziom opis – poza przedstawieniem treści poszczególnych dokumentów – zawiera także informacje na temat daty i miejsca wystawienia dokumentu (z uwzględnieniem zapisu źródłowego), o języku jego sporządzenia czy osobie relatora. Tomy od piątego włącznie wśród elementów opisu dokumentu zamieszczają również szczegółowe listy świadków – choć wpisy uwzględniające ten element formularza pojawiają się stosunkowo rzadko, podobnie jak formuła *datum per manus*. Obok indeksów osobowych i geograficznych zostały także spisy oblatowanych dokumentów – te odnotowywane były zresztą konsekwentnie od początków serii *Matricularum Regni Poloniae summaria*.

Mimo zaawansowania postępu prac, zawartość znacznej części ksiąg wpisów Metryki Koronnej pozostaje wciąż nie w pełni rozpoznana. W pewnym sensie niedostatek ten rekompensują skany udostępnione w całości przez Archiwum

Główne Akt Dawnych²⁷, zamieszczone także na platformie „Metryka Koronna i jej kopia cyfrowa w internecie”²⁸. Możliwość sprawnego dotarcia do poszczególnych ksiąg nie ułatwia jednak przeszukiwania ich obszernej zawartości. Na uwagę zasługuje zwłaszcza okres panowania Stefana Batorego, mimo sygnalizowanych inicjatyw²⁹ nieujęty w żadnej publikacji, która umożliwiłaby szybką orientację w zasobie Metryki Koronnej z czasów panowania tego władcy. Warto jednak podkreślić, że nawet najdokładniej przygotowane streszczenia dokumentów, w każdym wypadku przybierające cechy interpretacji, nigdy nie zastąpią oryginału źródła, w którego treści zawartych zostało wiele detali nieuwzględnionych z uwagi na skondensowaną formę rejestru (m.in. pismo, cechy językowe i formalne)³⁰. Stąd możliwość jednoczesnej konfrontacji i weryfikacji informacji wydaje się tym cenniejsza.

W trakcie trwania projektu „Annual Fairs in Greater Poland from the Late Middle Ages to the Deluge (1385–1655)”, przy pomocy wypracowanych wcześniej metod indeksowania staropolskich ksiąg sądowych, akt sądu kościelnego oraz źródeł o charakterze podatkowym (rejstry poborowe z XVI w.) opracowano księgę 126 Metryki Koronnej, dostosowując poziom opisu do specyfiki źródła. Uwzględniono przy tym zarówno podstawowe informacje na temat treści dokumentów, jak i elementy dotyczące ich formularza, który – ze względu na możliwości zastosowania aplikacji przy pracy z różnego typu kopiaryszami – uwzględnia formuły występujące

²⁵ Sumariusz ksiąg poselstw Metryki Koronnej, t. 1: Jagiellonowie, oprac. I. Sułkowska-Kurasioła, J. Wejchertowa, przyg. do druku M. Badowska, M. Kulecki, Warszawa 2019.

²⁶ K. Chłapowski, *Sumaryzacja Metryki Koronnej po polsku*, „Arcana”, 92/93 (2/3), 2010, s. 41–49; tenże, *The Summary of Metrica Regni Poloniae no. 139 dated 1595*, „Studia Źródłoznawcze”, 57, 2019, s. 211–216. Por. H. Ciechanowski [rec.], *Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, t. 6, pod redakcją Krzysztofa Chłapowskiego, Księga wpisów podkanclerzego Jana Tamowskiego MK 137 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1592*, oprac. Krzysztof Chłapowski, wyd. DiG, Warszawa 2012, s. 309, „Archiwa–Kancelarie–Zbiory”, 4 (6), 2013, s. 257–259.

²⁷ http://www.agad.gov.pl/inwentarze/Metr_Korx.xml (dostęp: 16 listopada 2020).

²⁸ <http://pther.eu/MK/index.html> (dostęp: 16 listopada 2020).

²⁹ K. Chłapowski, *The Summary of Metrica Regni Poloniae*, s. 213. Należy jednak zaznaczyć, że niewielka część zawartości Metryki Koronnej z tego okresu została opublikowana przez Adolfa Pawińskiego, zob. A. Pawiński, *Akta Metryki Koronnej co ważniejsze z czasów Stefana Batorego 1576–1589*, Warszawa 1882 (Źródła Dziejowe, 2).

³⁰ W. Chorążyczewski, *Regest und Volltext ei der Edition von Geschichtsquellen*, w: *Edition deutschsprachiger Quellen aus dem Ostseeraum (14.–16. Jahrhundert)*, hrsg. von M. Thumser, J. Tandecki, D. Heckmann, Toruń 2001, s. 53–64.

w dokumentach średniowiecznych, zaniżające w kancelarii królewskiej w okresie nowożytnym (m.in. arengę)³¹. Księga 126 wskazana została przede wszystkim ze względu na walory estetyczne pisma (możliwość dotarcia do szerszego grona odbiorców), a także objętość możliwą do opracowania w trakcie trwania projektu. Jest to księga wpisów zeznań dokonywanych przed aktami kancelarii koronnej w czasie kanclerstwa Jana Zamoyskiego, obejmuje okresy od 29 listopada 1581 do 25 marca 1582 r. oraz 3 lipca i od 21 października 1582 do 13 września 1583 r.³²

Skany rękopisu umieszczone zostały w aplikacji INDXR, która zapewnia możliwość oznaczania odpowiednich miejsc na poszczególnych kartach, zapisując je jako osobne rekordy przynależące do dwóch tabel. Na podstawie wypracowanych dotychczas schematów opis złożony został zatem z dwóch podstawowych komponentów: zapisek i haseł (wspomniane tabele). Poziomy zapisek umożliwia odtworzenie układu wpisów w obrębie księgi, w związku z czym pozwala na kompletne i stosunkowo szybkie zapoznanie się z zawartością tomu. Jako zapiskę traktowano osobny wpis rozpoczynający się nagłówkiem, transumpty i oblaty nie zostały potraktowane jako osobne wpisy, lecz w osobnej kolumnie określono ich wystawcę, miejsce i datę („Transumpt”). Wzorem poprzednich publikacji w obrębie zapisek zastosowano podział na kolumny techniczne (służące identyfikacji zapiski) oraz kolumny źródłowe, uwzględniające treści pochodzące ze źródła. Bazując na wypracowanych dotychczas zasadach udostępniania zawartości ksiąg wpisów Metryki Koronnej, do tabeli zapisek wprowadzono kluczowe dla opisu poszczególnych dokumentów kolumny,

tj. regest w języku polskim, datację, miejsce wystawienia dokumentu³³, język czy informację na temat osoby relatora. Opis wzbogacony został również o adnotacje dotyczące obecności i formy poszczególnych formuł kancelaryjnych, tj. inwokacji, intytulacji, arengi, korroboracji, testacji oraz formuły *datum per manus*. Wydaje się bowiem, że tak szeroki zbiór stwarza rozległe możliwości związane nie tylko z analizą treści wpisów, ale i sposobów sporządzania i rejestrowania dokumentów oraz ich formularza. Struktura danych w tabeli zapisek, odpowiadająca potrzebom źródła, prezentuje się następująco:

1. **Miejsce wystawienia dokumentu** – kolumna źródłowa, przeznaczona na miejsce wystawienia dokumentu.
2. **ID miejsca** – kolumna krytyczna zawierająca identyfikator osady na podstawie przestrzennej bazy danych „Ziemie polskie Korony w XVI wieku”.
3. **Data źródłowa** – kolumna źródłowa, zawiera datę sporządzenia dokumentu, ujętą według stylu datacji zastosowanego w źródle.
4. **Data rozwiązana** – kolumna źródłowa, zawiera datę sporządzenia dokumentu ujętą według współczesnego zapisu.
5. **Nagłówek** – kolumna źródłowa, transkrybowana treść nagłówka.
6. **Regest** – kolumna krytyczna, miejsce na wprowadzenie regestu dokumentu w języku polskim.
7. **Transumpt** – kolumna krytyczna, miejsce na informację o dokumentach transumowanych (wystawca, data i miejsce wystawienia).
8. **Inwokacja** – kolumna źródłowa, miejsce na umieszczenie formuły inwokacyjnej (jeśli występuje).

³¹ W. Chorążyczewski, *Nowożytny dokument królewski. Możliwości badawcze, w: Polska kancelaria królewska czasów nowożytnych. Między władzą a społeczeństwem. Materiały konferencji naukowej, Toruń, 18 IV 2002*, red. W. Chorążyczewski, W. Krawczuk, Toruń 2003, s. 29–50.

³² Por. *Inwentarz Metryki Koronnej. Księgi wpisów i dekretów polskiej kancelarii królewskiej z lat 1447–1795*, oprac. I. Sułkowska-Kurasiowa, M. Woźniakowa, Warszawa 1975.

³³ Informacje na temat datacji i miejsca wystawienia poszczególnych dokumentów, zgromadzone przy pomocy aplikacji INDXR mogą stanowić użyteczną bazę do opracowania itinerariów monarchów i możnowładców. Należy jednak zaznaczyć, że itinerarium Stefana Batorego zostało opublikowane w 2010 r., zob. M. Werde, *Itinerarium Stefana Batorego 1576–1586*, Warszawa 2010.

9. **Arenga** – kolumna źródłowa, miejsce na arenę dokumentu (jeśli występuje).
10. **Intytulacja** – kolumna źródłowa, miejsce na formułę intytulacyjną.
11. **Testacja** – kolumna źródłowa, przeznaczona na zamieszczenie listy świadków (jeśli występuje).
12. **Korroboracja** – kolumna źródłowa, miejsce na formułę dotyczącą zapowiedzi środków uwierzytelniających.
13. **Relator** – kolumna źródłowa pozwalająca określić osobę wymienioną w formule relacyjnej.
14. **Datum per manus** – kolumna źródłowa wskazująca na osoby występujące w formule *datum per manus* (jeśli występuje).
15. **Strona początkowa** – kolumna techniczna, wskazuje na pierwszą stronę, na której pojawia się zapiska.
16. **Strona końcowa** – kolumna techniczna, wskazuje ostatnią stronę zapiski.
17. **Sygnatura** – kolumna techniczna, wskazuje na sygnaturę archiwalną.
18. **Archiwum** – kolumna techniczna, wskazuje na instytucję, w której przechowywany jest rękopis.
19. **Język** – kolumna techniczna, określa język, w którym wystawiono dokument.
20. **Uwagi** – kolumna techniczna, dedykowana wpisom o charakterze nieuwzględnionym w pozostałych kolumnach, istotnym z punktu widzenia odbiorcy źródła, dokonywanym przez autora.

Na rękopisie oznaczone zostały hasła zawierające dane o charakterze geograficznym i osobowym. Indeks geograficzny zawiera miejscowości pojawiające się w tekście, w kontekście bezpośrednio ich dotyczącym. Z tego powodu nie zostały oznaczone miejscowości występujące jako części składowe tytułatury szlacheckiej, określające miejsce pochodzenia. Wszystkie osoby pojawiające się w tekście zostały oznaczone wraz informacją dotyczącą ich statusu społecznego: szlachecki, duchowny, mieszczański. Jeśli w treści źródła pojawiły się bardziej szczegółowe informacje,

wraz z imieniem i nazwiskiem podawano tytuł szlachecki i piastowane urzędy. W niniejszym opracowaniu przyjęto model zastosowany przez Michała Gochnę w księgach sądu powiatowego w Kaliszu³⁴, gdzie w ramach kolumny „informacje dodatkowe” możliwe było wydzielenie informacji na temat sprawowanych urzędów. Wzmianki dotyczące pokrewieństwa (tylko gdy zostały one bezpośrednio uwzględnione w hasle) przeznaczone zostały natomiast do wpisania w kolumnie „hasła powiązane”. W przypadku występowania niepełnych danych, np. osoby wymienione jedynie z imienia, z nazwiska bądź urzędu, jeśli na ich identyfikację pozwalała treść zapiski, brakujące informacje uzupełniano, dopisując w nawiasie kwadratowym.

Struktura danych w tabeli haseł, odpowiadająca potrzebom źródła prezentuje się następująco:

1. **Typ hasła** – kolumna techniczna informująca o rodzaju hasła: osobowe lub geograficzne.
2. **Podtyp hasła** – kolumna techniczna zawierająca informacje szczegółowe, precyzujące: osobowe – szlachecki, duchowny, mieszczański; geograficzne – miasto, osada, miejsce, rzeka itd.
3. **Transliteracja** – kolumna źródłowa, treść hasła przepisana w formie tekstu zapisanego w oryginale.
4. **Forma znormalizowana** – kolumna techniczna zawierająca znormalizowany zapis hasła (w mianowniku).
5. **Dane osobowe / Nazwy geograficzne** – kolumna techniczna zawierająca zapis hasła w języku polskim.
6. **Informacje dodatkowe** – kolumna źródłowa zawierająca informacje o sprawowanych urzędach i funkcjach, wykonywanych zawodach, miejscach pochodzenia danej osoby.
7. **Hasła powiązane** – kolumna źródłowa zawierająca informacje dotyczące więzów pokrewieństwa.

³⁴ Księgi powiatu kaliskiego.

8. **ID miejsca** – kolumna techniczna zawierająca identyfikator osady na podstawie przestrzennej bazy danych „Ziemie polskie Korony w XVI wieku”. Prace związane z udostępnianiem treści Metryki Koronnej mają ogromne znaczenie dla wielu badaczy koncentrujących się na różnych zagadnieniach dotyczących przeszłości. Jednocześnie są to zadania czasochłonne i wymagające. Warto w związku z tym zastanowić się nad zastosowaniem w nich współczesnych narzędzi cyfrowych. Wydaje się bowiem, że zaproponowane rozwiązanie, polegające na wykorzystaniu aplikacji INDXR, stosowanej z powodzeniem w pracach nad źródłami o charakterze masowym, stanowi pewną propozycję sprzyjającą rozwojowi prac nad udostępnianiem zawartości Metryki, a także innych źródeł o podobnym charakterze (np. kopiariuszy) – obszernych ksiąg wytworzonych przez różne instytucje, zawierających kopie dokumentów

średniowiecznych i nowożytnych, zróżnicowanych pod względem zasobu informacji, których objętość jest najczęstszą przeszkodą w ich pełnej publikacji. Dodatkowy atut stanowi również możliwość jednoczesnego zestawienia warstwy opisu poszczególnych wpisów i ich skanów. Zaproponowana struktura została pomyślana w ten sposób, aby z jednej strony mogła streszczać zawartość księgi, z drugiej pozwolić na swobodne przeszukiwanie źródła pod kątem występujących w nim osób i miejscowości, jak również gromadzić informacje na temat samej formy zawartych w nim dokumentów. Biorąc pod uwagę powyższe spostrzeżenia, należy uznać, że prezentowane narzędzia stanowią obiecujące rozwiązanie w badaniach nad księgami kancelaryjnymi i warto, aby znalazły swoje zastosowanie w procesie opracowywania i udostępniania zawartości Metryki Koronnej. ■

Bibliografia

- Alexandri regis tempora complectens (1501–1506)*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1908 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 3).
- Borek A., Związek T., Słomski M., Gochna M., Myrda G., Słoń M., *Technical and methodological foundations of digital indexing of medieval and early modern court books*, „Digital Scholarship in the Humanities”, 35 (2), 2020, s. 233–253.
- Burnard L., *The Evolution of the Text Encoding Initiative. From Research Project to Research Infrastructure*, „Journal of The Text Encoding Initiative”, 5, 2013, s. 1–15.
- Casimiri IV regis tempora complectens (1447–1492)*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1905 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 1).
- Chłapowski K., *Summaryzacja Metryki Koronnej po polsku*, „Arcana”, 92/93 (2/3), 2010, s. 41–49.
- Chłapowski K., *The Summary of Metrica Regni Poloniae no. 139 dated 1595*, „Studia Źródłoznawcze”, 57, 2019, s. 211–216.
- Chorażyczewski W., *Nowożytny dokument królewski. Możliwości badawcze*, w: *Polska kancelaria królewska czasów nowożytnych. Między władzą a społeczeństwem. Materiały konferencji naukowej, Toruń, 18 IV 2002*, red. W. Chorażyczewski, W. Krawczuk, Toruń 2003, s. 29–50.
- Chorażyczewski W., *Regest und Volltext ei der Edition von Geschichtsquellen*, w: *Edition deutschsprachiger Quellen aus dem Ostseeraum (14.–16. Jahrhundert)*, hrsg. von M. Thumser, J. Tandecki, D. Heckmann, Toruń 2001, s. 53–64.
- Chorażyczewski W., Krawczuk W., Grabowski J., Hrusa A., Górzyński S., *Metryka Koronna – pamięć państwa. The Polish and Lithuanian Metrica – Memory of the State*, revised by S. Górzyński, Warszawa 2017.
- Ciechanowski H. [rec.], *Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, t. 6, pod redakcją Krzysztofa Chłapowskiego, Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 137 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1592, oprac. Krzysztof Chłapowski, wyd. DiG, Warszawa 2012, s. 309*, „Archiwa–Kancelarie–Zbiory”, 4 (6), 2013, s. 257–259.
- Cummings J., *The Text Encoding Initiative and the Study of Literature*, w: *A Comparison to Digital*

- Literary Studies*, red. R. Siemens, S. Schreibman, Oxford 2007, s. 451–476.
- Digitizing Medieval Sources – L'éditition en ligne de documents d'archives médiévaux. Challenges and Methodologies – Enjeux, méthodologie et défis*, ed. C. Balouzat-Loubet, Turnhout 2020, s. 37–56 (Atelier De Recherches Sur Les Textes Médiévaux [Artem 27]).
- Driscoll J.M., Pierazzo E., *Digital Scholarly Editing. Theories and Practices*, Cambridge 2016.
- Elektroniczne indeksy do ksiąg sądów szlacheckich powiatu kaliskiego (ok. 1470–1519) [wersja robocza]*, red. T. Związek, oprac. W. Brzeziński, J. Karczewska, W. Lis, M. Słomski, U. Zachara-Związek, T. Związek, Warszawa 2018 (http://atlasfontium.pl/index.php?article=gr_zm_kalisz_c1500 (dostęp: 16 listopada 2019)).
- Hałaczekiewicz J., *Elektroniczne wydawanie zbiorów korespondencji – dokonania i perspektywy*, „Napis”, 23, 2017, s. 302–313.
- Henrici Valesii regis tempora complectens 1573–1574*, contextuit M. Woźniakowa, Varsaviae 1999 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 6).
- Hockey S., *Electronic Texts in the Humanities*, Oxford 2000.
- Inwentarz Metryki Koronnej. Księgi wpisów i dekretów polskiej kancelarii królewskiej z lat 1447–1795*, oprac. I. Sulowska-Kurasiowa, M. Woźniakowa, Warszawa 1975.
- Johannis Alberti tempora complectens (1492–1501)*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1907 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 2).
- Karabowicz A., *Beetwen [sic] the Jagiellons and the Vasas. Research into Late 16th-Century Polish Parliamentarism*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, 10 (4), 2017, s. 579–597.
- Karabowicz A., *Custom and Statute. A Brief History of Their Coexistence in Poland*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, 7 (1), 2014, s. 111–131.
- Karabowicz A., *Prawodawstwo sejmowe i królewskie za panowania Stefana Batorego (1576–1586). Autoreferat z obrony pracy doktorskiej*, Kraków, 28 lutego 2011 r., „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, 5 (1), 2012, s. 121–132.
- Karabowicz A., *Sprawy sejmowe i dorobek prawodawczy „tempore Conventi Generalia Torunensis A.D. 1576” w świetle Metryki Koronnej*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa”, 2, 2008, s. 73–90.
- Knigi polskoj koronnoj metriki XV stolëtija*, t. 1: *Kniga no 10, 1447–1454 gg. Ūridičeskie Pamätniki = Monumenta Ivris / izdavaemye Varšavskim Glavnym Arhivoh drevnih aktov*, Varšava 1914.
- Kopiński K., *„Księgi pruskie w Internecie” – projekt finansowany przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej*, „Studia Źródloznawcze”, 41, 2003, s. 143–153.
- Krawczuk W., *Metryka Koronna i Metryka Litewska*, w: *Dyplomatyka staropolska*, red. T. Jurek, Warszawa 2015, s. 189–206.
- Krawczuk W., *Metryka Koronna Władysława IV Wazy – Nowy rozdział sumaryzacji*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, 14, 2002, s. 35–38.
- Księga Metryki Koronnej podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego z lat 1479–1483. Ze spuścizny Antoniego Prochaski*, wyd. G. Rutkowska, Warszawa 2005.
- Księga wpisów kanclerza Jana Zamoyskiego MK 133 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie*, oprac. A. Kot, W. Krawczuk, M. Kulecki, A. Sokół, G. Spyrka, red. W. Krawczuk, Kraków 2001 (Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, 2).
- Księga wpisów MK 135 podkanclerzego Wojciecha Baranowskiego z okresu marzec 1588 – grudzień 1590 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie*, oprac. W. Krawczuk, M. Kulecki, red. W. Krawczuk, Warszawa 2010 (Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, 4).
- Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 136 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1591*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2009 (Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, 5).
- Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 137 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1592*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2012 (Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, 6).
- Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 138 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1593–1594*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2014 (Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, 7).
- Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 139 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1595*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2016 (Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, 8).
- Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 140 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1596*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2019 (Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, 9).
- Księga wpisów podkanclerzego Tomasza Zamoyskiego 1628–1635 ze zbiorów sztokholmskiego Riksarkivet sygnatura Skokloster E[nsklilda] 8636*, oprac. W. Krawczuk, Kraków 1999 (Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, 1).
- Księga wpisów podkanclerzego Wojciecha Baranowskiego MK 134 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie lata w Warszawie 1587 – V 1588*, oprac. W. Krawczuk i in., red. W. Krawczuk, Kraków 2004 (Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, 3).
- Księgi konsystorza kaliskiego 1504–1540 [wersja robocza]*, red. A. Borek, oprac. A. Borek, I. Krawczyk,

- W. Lis, K. Szuba, Warszawa 2018 (http://atlasfontium.pl/index.php?article=kkk_09_13, dostęp: 16 listopada 2020).
- Księgi powiatu kaliskiego 1587–1594 [wersja robocza]*, red. M. Gochna, oprac. M. Gochna, E. Kalinowski, P. Klint, Warszawa 2019 (<http://atlasfontium.pl/index.php?article=kspk&fbclid>, dostęp: 16 listopada 2020).
- Majewska M.B., *Prezentacja prototypowej internetowej edycji „Słownika wileńskiego”*, w: *Nowe perspektywy w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, red. K. Birecka, K. Taczyńska, Toruń 2010, s. 117–126.
- Matuszewski J., *Archiwum pod biurkiem każdego historyka*, w: *Z dziejów kultury prawnej. Studia ofiarowane Profesorowi Juliuszowi Bardachowi w dziewięćdziesięciolecie urodzin*, red. M. Wąsowicz, Warszawa 2004, s. 301–320.
- Narozczyk K., *W kierunku historii cyfrowej. Nowe możliwości – Nowe wyzwania*, „Res Historica”, 42, 2016, s. 329–350.
- Palkij H., *Kancelaria królewska w systemie politycznym Rzeczypospolitej. Problem analizy źródeł masowych*, w: *Polska kancelaria królewska czasów nowożytnych. Między władzą a społeczeństwem. Materiały konferencji naukowej. Toruń 18 kwietnia 2002 roku*, red. W. Chorążyczewski, W. Krawczuk, Toruń 2003, s. 71–89.
- Pawiński A., *Akta Metryki Koronnej co ważniejsze z czasów Stefana Batorego 1576–1589*, Warszawa 1882 (Źródła Dziejowe, 2).
- Prinke R.T., *Elektroniczna edycja źródeł do dziejów Polski*, „Roczniki Historyczne”, 71, 2005, s. 235–238.
- Sahle P., *A Catalog of Digital Scholarly Editions* (<http://www.digitale-edition.de/index.html>, dostęp: 16 listopada 2020).
- Sahle P., *Digitale Editionsformen. Zum Umgang mit der Überlieferung unter den Bedingungen des Medienwandels*, Norderstedt 2013 (Schriften des Instituts für Dokumentologie und Editorik, 7–9).
- Sigismundi Augusti regis tempora complectens (1548–1572)*, vol. 1: *Acta cancellariorum 1548–1572*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1919 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 5).
- Sigismundi Augusti regis tempora complectens (1548–1572)*, vol. 2: *Acta vicecancellariorum 1548–1572*, contexterunt J. Płoch, A. Rybarski, I. Sułkowska, moderate J. Sawicki, Warszawa 1961 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 5).
- Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548)*, vol. 1: *Acta cancellariorum 1507–1548*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1910 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 4).
- Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548)*, vol. 2: *Acta vicecancellariorum 1507–1535*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1912 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 4).
- Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548)*, vol. 3: *Acta vicecancellariorum 1533–1548*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1915 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 4).
- Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548)*, vol. 4: *Indices rerum, personarum et locorum 1507–1548*, contextuit indicesque adiecit Th. Wierzbowski, Varsoviae 1917 (Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, 4).
- Skolimowska A., Turska M., *XML Scriptorium. The XML editor as a tool for publishers of modern sources, on the example of the „Corpus of Ioannes Dantiscus’ Texts and Correspondence”* (<http://fontes.ibi.uw.edu.pl/html/XMLScriptorium.pdf> (dostęp: 16 listopada 2020)).
- Słoń M., *Principia edytorstwa źródeł historycznych w dobie rewolucji cyfrowej*, „Studia Źródłoznawcze”, 53, 2015, s. 155–161.
- Słoń M., *Sine initio et sine fine. Edycja źródła jako proces zawsze otwarty*, w: *Editiones sine fine*, t. 1, red. K. Kopiński, W. Mrozowicz, J. Tandecki, Toruń 2017, s. 131–142.
- Słoń M., Słowski M., *Cyfrowe możliwości publikowania źródeł historycznych*, w: *Jak wydawać teksty dawne*, red. K. Borowicz, D. Maslej, T. Miła, D. Rojszczak-Robińska, Poznań 2017 (Staropolskie Spotkania Językoznawcze, 2), s. 65–84.
- Słoń M., Zachara-Związek U., *The Court Records of Wschowa (1495–1526). Digital Edition*, „Studia Geohistorica”, 6, 2018, s. 204–222.
- Sumariusz ksiąg poselstw Metryki Koronnej*, t. 1: *Jagiellonowie*, oprac. I. Sułkowska-Kurasiowa, J. Wejchertowa, przyg. do druku M. Badowska, M. Kulecki, Warszawa 2019.
- Sumariusz księgi MK 180 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie w Warszawie z lat 1633–1635, kanclerstwa Jakuba Zadzik, oprac. W. Krawczuk, Kraków 2018 (Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, 10).*
- Tandecki J., Kopiński K., *Edytorstwo źródeł historycznych*, Warszawa 2014.
- Vogeler G., *The „assertive edition”. On the consequences of digital methods in scholarly editing for historians*, „International Journal of Digital Humanities”, 1, 2019, s. 309–322.
- Wajs H., *Propozycja bazy danych do opracowywania ksiąg Metryki Koronnej z czasów Stefana Batorego*, w: *Polska*

kancelaria królewska czasów nowożytnych. Między władzą a społeczeństwem. Materiały konferencji naukowej, Toruń 18 kwietnia 2002 roku, red. W. Chorażyczewski, W. Krawczuk, Toruń 2003, s. 22–26.
Werde M., *Itinerarium Stefana Batorego 1576–1586*, Warszawa 2010.

Związek T., *Wydawać, ale jak? Propozycja cyfrowej edycji staropolskich ksiąg sądowych XV–XVIII wieku*, w: *Editiones sine fine*, t. 1, red. K. Kopiński, W. Mrozowicz, J. Tandecki, Toruń 2017, s. 203–226. ■

INDXR application as a tool for making available the contents of the Crown Metrica – example of Book 126 from King Stephen Báthory times

Summary

This article aims to draw attention to the possibilities of using the INDXR application to work on and make available the contents of the Crown Metrica. Summarising the books of the Crown Chancellery has a long tradition, but the majority of this primary source is still to be processed. The presented application is a digital tool that enables marking and describing selected fragments of manuscript scans. It serves to make available the sources through three interconnected components: scans, source data in the form of spreadsheet tables, and a map developed using GIS software. The proposed structure of

information in the application uses solutions worked out during the development of other historical sources of mass character (registers, land registers, consistory books). Aside from including personal data, geographical data, and records of documents, my solutions also make it possible to gather information about the form of documents entered in the Crown Metrica. In my opinion, the application can also be successfully used for analysing the content of various types of copybooks and as an aid in research in the field of diplomatics. ■

Patrycja Szwedo-Kiełczewska – doktorantka na Wydziale Nauk o Kulturze i Sztuce UW, w latach 2017–2019 zatrudniona jako asystentka naukowa w Instytucie Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN, w ramach projektu „Annual Fairs in Greater Poland from the Late Middle Ages to the Deluge (1385–1655)” kierowanego przez dr Annę Paulinę Orłowską. Zainteresowania badawcze: dyplomatyka, teorie komunikacji społecznej w późnym średniowieczu, polityka miejska, dzieje miast, dynastia Jagiellonów
(patrycja.szwedo@student.uw.edu.pl)

Patrycja Szwedo-Kiełczewska – PhD student at the Faculty of Culture and Arts of the University of Warsaw; in 2017–2019, research assistant at the Tadeusz Manteuffel Institute of History of the Polish Academy of Sciences as part of the project “Annual Fairs in Greater Poland from the Late Middle Ages to the Deluge (1385–1655)” headed by Anna Paulina Orłowska. Research interests: diplomatics, theories of social communication in the Late Middle Ages, urban politics, history of cities, the Jagiellonian dynasty
(patrycja.szwedo@student.uw.edu.pl)